จักกวาฬทีปนี กัณฑ์ที่ 1,2,3

นายสดุภณ จังกาจิตต์

005109

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2520

i 17580778

CAKKAVĀLADĪPANĪ CHAPTERS I,II,III

Mr. Sadubhon Changkachitt

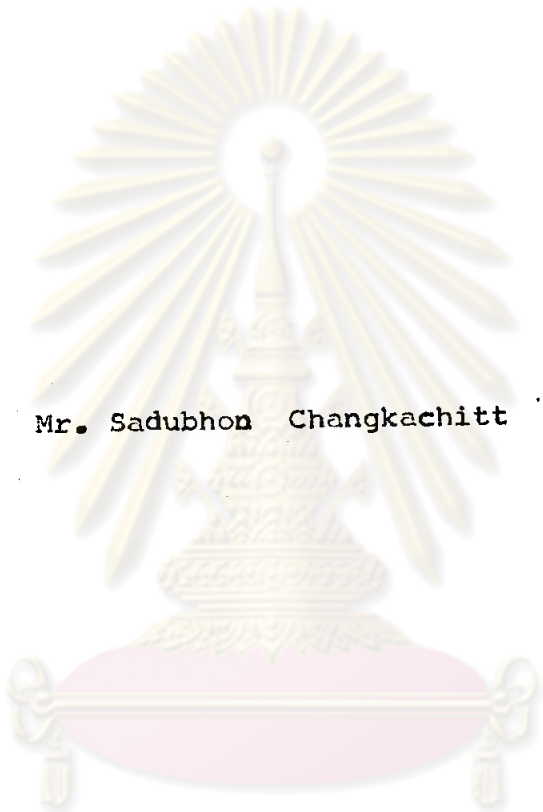

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Eastern Languages

Graduate School

Chulalongkorn University

1977

หัวข้อวิทยานิพนธ์ จักกวาฬทีปนี กัณฑ์ที่ 1,2,3

โดย นายสดุภณ จังกาจิตต์

แผนกวิชา ภาษาตะวันออก

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....รักษาราชการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุประดิษฐ์ บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ วิสุทธิ์ บุษยกุล)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ม.ล.จิรายุ นพวงศ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ นาวาอากาศเอกพิเศษ แย้ม ประพัฒน์ทอง)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์	จักกวาฬทีปนี กัณฑ์ที่ 1,2,3
ชื่อ	นายสดุภณ จังกาจิตต์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา
แผนกวิชา	ภาษาตะวันออก
ปีการศึกษา	2520

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นงานค้นคว้า-วิจัยเรื่องจักกวาฬทีปนี ซึ่งเป็นผลงานของพระสิริมังคลาจารย์ผู้เป็นพระภิกษุไทยรูปหนึ่งในอาณาจักรล้านนาที่มีความสามารถเป็นยอดเยี่ยมในการรจนาคัมภีร์ภาษาบาลีที่ได้รจนาไว้เมื่อ พ.ศ. 2063 โดยท่านผู้รจนาได้อาศัยเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ตลอดจนปกรณ์ทั้งหลายที่กล่าวถึงเรื่องราวของจักรวาลมาเป็นหลักในการรจนา

เนื้อเรื่องของวิทยานิพนธ์แบ่งออกเป็น 5 บท บทที่ 1 เป็นบทนำ ในบทนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประวัติของพระสิริมังคลาจารย์และผลงานเรื่องต่าง ๆ ของท่าน และต้นฉบับตัวเขียนเรื่องจักกวาฬทีปนี 19 ฉบับพร้อมทั้งวิธีการวิจัยและสอบชำระ กับลักษณะอักขรวิธีที่ใช้ในต้นฉบับตัวเขียนเหล่านั้นเท่าที่ไม่ตรงกับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน บทที่ 2 เป็นคัมภีร์ภาษาบาลี เรื่องจักกวาฬทีปนีที่สอบชำระแล้ว มีกัณฑ์ที่ 1 ว่าด้วยลักษณะของจักรวาลโดยทั่วไป กัณฑ์ที่ 2 ว่าด้วยเรื่องภูเขาต่าง ๆ กัณฑ์ที่ 3 ว่าด้วยเรื่องแหล่งน้ำต่าง ๆ บทที่ 3 ได้แก่คำและข้อความที่ผิดเพี้ยนออกไป บทที่ 4 เป็นคำแปลเนื้อเรื่องจักกวาฬทีปนี กัณฑ์ที่ 1,2,3 บทที่ 5 เป็นข้อสรุปและข้อเสนอแนะ ส่วนภาคผนวกเป็นหลักฐานที่ใช้ในการสอบสวนประวัติของพระสิริมังคลาจารย์

Thesis Title Cakkavāḷadīpanī Chapters I,II,III.

Name Mr. Sadubhon Changkachitt

Thesis Advisor Assistant Professor, Dr. Saksri Yamnadda

Department Eastern Languages

Academic Year 1977

ABSTRACT

The present thesis is an outcome of a research work on Cakkavāḷadīpanī, a Pali text composed in the Lanna Kingdom in about A.D. 1520 by Phra Sirimaṅgalācariya, a Thai monk whose knowledge of Pali has been well recognized all over the country. The writer critically based this work on the available source material, such as the Tripitaka, the commentaries and the sub-commentaries.

The subject matter of this thesis is divided into 5 parts. The first part serves as an introduction in which are treated at length the biography of Phra Sirimaṅgalācariya, his various works and the discription of the nineteen manuscripts of Cakkavāḷadīpanī as well as the method of research adopted. The second gives the first 3 chapters of the Pali text on Cakkavāḷadīpanī which have been edited. Of these the first chapter explains the universe in details. The second deals with the various mountains. The third describes the bodies of water located on different parts of the universe. The third part is the critical apparatus of the work.

Then the translation of the edited text of Cakkavāḷadīpanī is given. The fifth offers conclusions and suggestions for future research on the topic. The appendix gives references to the biography of Phra Sirimaṅgalācariya.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดีได้เพราะได้รับความเมตตากรุณาจากพระเถรานุเถระและท่านอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกล่าวนามท่านดังกล่าวเพื่อเป็นการคารวะและขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

พระธรรมโสภณ(ฟื้น ปาสาธิโก ป.ธ. 7) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ ได้เมตตาให้ผู้วิจัยยืมหนังสือหายาก เช่น เวสสันตรทีปนี มูลกัจจายน์ และสูจิ เพื่อนำมาค้นคว้าประกอบการวิจัยครั้งนี้ ทั้งยังเมตตาแนะนำผู้วิจัยในการแปลสูตรกับสำนวนที่ยากหลายแห่งในเรื่องจักกวาฬทีปนี

พระราชสิทธาจารย์(หนู ถาวโร ป.ธ. 5) เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พระโสภณธรรมวาที(พรศักดิ์ คุณธาโร ป.ธ. 4) รองเจ้าคณะจังหวัดน่านและเจ้าอาวาสวัดช้างค้ำวรวิหาร อ.เมือง จ.น่าน พระครูมงคลสีลวงศ์ (กุศล คนฺธวโร น.ธ. เอก) เจ้าอาวาสวัดบุพพาราม อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พระครูใบฎีกาสวิง ฐานวโร เจ้าอาวาสวัดสูงเม่น อ.สูงเม่น จ.แพร่ พระเถระทั้ง 4 ท่านนี้ได้เมตตาให้ผู้วิจัยยืมคัมภีร์ใบลานต้นฉบับตัวเขียนอักษรลานนาไทยเรื่องจักกวาฬทีปนี มาค้นคว้า-วิจัยที่กรุงเทพฯ ด้วยความเต็มใจและให้ความสะดวกผู้วิจัยเข้าไปค้นคัมภีร์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ ณ หอไตรในวัดของท่านเป็นอย่างดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัยผู้เมตตากรุณาผู้วิจัยมาตั้งแต่ต้น และได้สละเวลาอันมีค่าของท่านเป็นอย่างมากเพื่อตรวจวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างละเอียดลออนับตั้งแต่การพิจารณาคำที่จะเลือกมาเป็นเนื้อเรื่อง ตลอดจนสำนวนการแปลและสำนวนภาษาไทยที่รัดกุมไพเราะเพราะพริ้ง ทั้งยังให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวโยงกับเรื่องราวในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างมากมาย

รองศาสตราจารย์ วิสุทธ์ บุษยกุล หัวหน้าแผนกภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้สนับสนุนให้ผู้วิจัยเกิดกำลังใจที่จะวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ทั้งได้เขียนหนังสือรับรองผู้วิจัย เพื่อให้ผู้วิจัยได้ยืมคัมภีร์ต้นฉบับตัวเขียนอักษรลานนาไทย เรื่องจักกวาฬทีปนีตามวัดต่าง ๆ มาค้นคว้า-วิจัยที่กรุงเทพฯ ได้โดยสะดวก

ศาสตราจารย์ ม.ล. จิราบุ นพวงศ์ ผู้ให้ความรู้วิชาไวยากรณ์ภาษาบาลี แก่ผู้วิจัยซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จ

นาวาอากาศเอก ฟิเศษ แย้ม ประพัฒน์ทอง ผู้เมตตาแนะนำผู้วิจัยในการแปลภาษาบาลีซึ่งเป็นเนื้อเรื่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้โดยตลอด ทั้งยังให้ยืมหนังสือหายาก เรื่องจันทสุริยคติทีปนี เพื่อนำมาประกอบการวิจัยครั้งนี้

ท่านอาจารย์สิงฆะ วรรณสัย ผู้ชำนาญการภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้เมตตาแนะนำผู้วิจัยให้ไปค้นหาคัมภีร์ต้นฉบับตัวเขียนอักษรลานนาไทยเรื่องจักกวาฬทีปนีที่มีอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ทั้งยังได้สละเวลาอันมีค่าของท่านพาผู้วิจัยไปค้นหาคัมภีร์จักกวาฬทีปนีด้วยตนเอง และยังเมตตาสอนผู้วิจัยให้สามารถอ่านตัวอักษรลานนาไทยได้ด้วยตนเอง ทั้งยังช่วยผู้วิจัยพิจารณาตัวอักษรลานนาไทยที่เป็นการจารแบบพิเศษตามสมัยนิยมของการจารแต่ละสมัย นอกจากนี้ ยังช่วยเป็นธุระในการค้นหาประวัติของพระสิริมังคลาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์เรื่องนี้

ท่านอาจารย์สมหมาย เปรมจิตต์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้เมตตาให้ผู้วิจัยยืมคัมภีร์ต้นฉบับตัวเขียนอักษรลานนาไทยเรื่องจักกวาฬทีปนี ที่ท่านนำมาจากวัดต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ มาไว้ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยให้ผู้วิจัยยืมมาค้นคว้า-วิจัยที่กรุงเทพฯ

รองอำมาตย์โท ชุ่ม ณ บางช้าง ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์โบราณคดีของลานนา ผู้มีความเมตตาตอบปัญหาและข้อซักถามของผู้วิจัยเกี่ยวกับประวัติของพระสิริมังคลาจารย์ ที่ยังไม่มีผู้ใดเคยทราบมาก่อน

นายบุนนาค พยัคฆเดช หัวหน้างานบริการหนังสือภาษาโบราณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ผู้ให้ความสะดวกทุกประการแก่ผู้วิจัย

ในการค้นคัมภีร์ต้นฉบับตัวเขียนอักษรขอมเรื่องจักกวาฬทีปนีทุกฉบับที่มีอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ นอกจากนี้ยังเมตตาสอนผู้วิจัยถึงลักษณะเฉพาะของตัวอักษรขอมที่นิยมจารในสมัยต่าง ๆ ทั้งยังช่วยพิจารณาตัวอักษรขอมที่จารเป็นพิเศษอีกด้วย

เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติทุกท่านที่ให้ความสะดวกแก่ผู้วิจัยในการค้นหาคัมภีร์และหนังสือเพื่อประกอบในการวิจัย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้รับความเมตตากรุณาและความช่วยเหลือจาก พ่อและแม่ซึ่งคอยช่วยเหลือให้กำลังใจและอำนวยความสะดวกในทุก ๆ ทางที่ท่านจะทำได้ นับตั้งแต่ผู้วิจัยเริ่มวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ตลอดมาจนกระทั่งได้จัดพิมพ์ ผู้วิจัยซาบซึ้งในความเมตตากรุณานี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขออุทิศวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แด่ท่านทั้งสองเพื่อเป็นส่วนหนึ่งแห่งกตัญญุตา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ส่วนใหญ่อยู่ที่เชิงอรรถซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนแรกเป็นอักษรย่อของชื่อคัมภีร์ต่าง ๆ ที่อ้างถึง ตอนที่ 2 เป็นตัวเลขบอกเล่มที่ของคัมภีร์ที่พิมพ์เป็นรูปเล่มหนังสือแล้ว แต่ถ้าเป็นเรื่องที่พิมพ์จบในเล่มเดียวก็จะไม่บอกตัวเลขไว้ ตอนที่ 3 เป็นตัวเลขบอกหน้าของหนังสือเล่มนั้น ๆ

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีดังนี้

ขุ. จ.	ขุทฺทกนิกาย จริยาปิฎก			
ขุ. ชา.	" ชาตก			
ขุ. สุตฺ.	" สุตฺตนิบาต			
ขุ. อุ.	" อุทาน			
ชา. ก.	ชาตกฏฺฐกถา	อรรถกถา	ขุทฺทกนิกาย ชาตก	มี 10 เล่ม
ที. มหา.	ทีฆนิกาย มหาวคฺค			
ธ. ป.	ธมฺมปทฏฺฐกถา	อรรถกถา	ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท	มี 8 เล่ม
ป. โช.	ปรมตฺถโชติกา	"	" สุตฺตนิปาต	มี 2 เล่ม
ป. ที.	ปรมตฺถทีปนี	"	" อุทาน	มี 1 เล่ม
ป. ม.	ปรมตฺถมญฺชุสา	"	วิสุทฺธิมคฺค	มี 3 เล่ม
ป. สู.	ปปญฺจสูทนี	"	มชฺฌิมนิกาย	มี 3 เล่ม
ม. ปู.	มโนรถปูรณี	"	องฺคุตฺตรนิกาย	มี 3 เล่ม
ม. มู.	มชฺฌิมนิกาย มูลปณฺณาสก			
ม. อุ.	" อุปริปณฺณาสก			
วิ. ม.	พระวินยปิฎก มหาวิภงฺค			
ส. ปา.	สมนฺตปาสาทิกา	อรรถกถา	พระวินัยปิฎก	มี 3 เล่ม
สมฺ. วิ.	สมฺโมหวิโนทนี	"	วิภงฺค	มี 1 เล่ม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สา. ที.	สารตฺถทีปนี	ฎีกา	พระวินัยปิฎก	มี 4 เล่ม
สา. ป.	สารตฺถปฺปกาสินี	อรรถกถา	สังยุตตนิกาย	มี 3 เล่ม
สุ. วิ.	สุมงฺคลวิลาสินี	"	ทีฆนิกาย	มี 3 เล่ม
สูจิ	สูจิ	ฎีกา	อภิธานปฺปทีปิกา	มี 1 เล่ม
สํ. นิ.	สังยุตตนิกาย นิทานวคฺค			
สํ. สฬา.	" สฬายตนวคฺค			
อ. ป.	อภิธานปฺปทีปิกา			
อ. สา.	อฏฺฐสาลินี	อรรถกถา	ธัมมสังคณี	มี 1 เล่ม
องฺ. ติก.	องฺคุตฺตรนิกาย ติกนิบาต			
องฺ. สตฺตก.	" สตฺตกนิบาต			
องฺ. อฏฺฐก.	" อฏฺฐกนิบาต			

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบาญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย . . . . . ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ . . . . . จ

กิตติกรรมประกาศ . . . . . ช

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ . . . . . ญ

บทที่

1 บทนำ 1

ความเป็นมาก่อนดำเนินการค้นคว้า-วิจัย 1

การเลือกเรื่องจักกวาฬทีปนี 2

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย 3

ประวัติของพระสิริมังคลาจารย์ 5

สาเหตุแห่งการรจนาจักกวาฬทีปนี 8

ลักษณะเฉพาะและประเภทของคัมภีร์จักกวาฬทีปนี 11

เนื้อหาของคัมภีร์จักกวาฬทีปนีโดยย่อ 12

ต้นฉบับตัวเขียนของคัมภีร์จักกวาฬทีปนีทั้งหมดที่พบในขณะ
ดำเนินการวิจัย 14

ก ต้นฉบับตัวเขียนอักษรลานนาไทย 4 ฉบับ 15

ข ต้นฉบับตัวเขียนอักษรขอม 15 ฉบับ 15

ต้นฉบับตัวเขียนที่เลือกมาค้นคว้า-วิจัยและสอบชำระพร้อมทั้ง
อักษรย่อที่ใช้ในการสอบชำระ 17

1 ฉบับวัดบุพพาราม อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 18

2 ฉบับวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อ.เมือง จ.เชียงใหม่ . . 20

3 ฉบับวัดสูงเม่น อ.สูงเม่น จ.แพร่ 22

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่

4 ฉบับรดน้ำคำโท ไม้ประกับประดับเกล็ดหอย. 24
5 ฉบับลองชาด. 24
รูปศัพท์ที่นิยมใช้ในต้นฉบับตัวเขียนแต่ละฉบับที่เลือกมาค้นคว้า-วิจัย
และสอบชำระ. 25
1 รูปศัพท์ที่นิยมใช้เหมือนกันทั้ง 5 ฉบับ 25
2 รูปศัพท์ที่นิยมใช้เฉพาะในฉบับตัวเขียนอักษรลานนาไทย
ทั้ง 3 ฉบับ 26
3 รูปศัพท์ที่นิยมใช้เฉพาะในฉบับตัวเขียนอักษรขอมทั้ง
2 ฉบับ. 26
4 รูปศัพท์ที่นิยมใช้เฉพาะในต้นฉบับตัวเขียนแต่ละฉบับ . . 26
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย 27
วิธีดำเนินการวิจัย 29

2 จักกวาฬทีปนี กัณฑ์ที่ 1,2,3. 32
กัณฑ์ที่ 1 จกฺกวาฬสรูปาทินิทฺเทโส 32
กัณฑ์ที่ 2 ปพฺพตนิทฺเทโส. 38
1 สิเนรุกถา. 38
2 ยุคนฺธราทิกถา 43
3 หิมวนฺตาทิปพฺพตกถา 52
4 จกฺกวาฬปพฺพตกถา. 62
กัณฑ์ที่ 3 ชลาสยนิทฺเทโส 64
1 สมุทฺทกถา. 64
2 สรกถา. 82
3 สวนฺติกถา. 88
4 โปกฺขรณฺยาทิกถา 94

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หน้า

บทที่

3 คำและข้อความที่ผิดเพี้ยนออกไป. 101

4 จักกวาฬทีปนีแปล กัณฑ์ที่ 1,2,3. 153

1 กัณฑ์ที่ 1 การชี้แจงเรื่องจักรวาลพร้อมทั้งสิ่งที่มีรูปร่างเป็นต้น 153

2 กัณฑ์ที่ 2 การชี้แจงเรื่องภูเขา. 158

2.1 เรื่องภูเขาสิเนรุ. 158

2.2 เรื่องภูเขายุคนธรเป็นต้น. 164

2.3 เรื่องภูเขาหิมพานต์เป็นต้น 174

2.4 เรื่องภูเขาจักรวาล. 183

3 กัณฑ์ที่ 3 การชี้แจงเรื่องชลาลัย 184

3.1 เรื่องสมุทร. 184

3.2 เรื่องสระ 201

3.3 เรื่องแม่น้ำ. 206

3.4 เรื่องชลาลัยมีโบกขรณีเป็นต้น 211

5 ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ. 216

บรรณานุกรม 219

ภาคผนวก 226

รายการภาพประกอบ 237

ประวัติการศึกษา. 243

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย